

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
PROF. DR. M. ORHAN OKAY ÖZEL SAYISI
YIL 6, ARALIK 2020

Dr. Öğr. Üyesi Mahir KARACAR

Bitlis Eren Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Bitlis/TÜRKİYE
karacar22@hotmail.com
ORCID

**M. ORHAN OKAY'IN SANAT,
EDEBİYAT VE ŞİİR HAKKINDAKİ
GÖRÜŞLERİ ÜZERİNE BİR
İNCELEME**

AN ANALYSIS ON THE VIEWS OF M.
ORHAN OKAY'S VIEWS ABOUT ART,
LITERATURE AND POETRY

Makale Türü: Araştırma Makalesi	Article Information: Research Article
Yükleme Tarihi: 09.11.2020	Received Date: 09.11.2020
Kabul Tarihi: 27.11.2020	Accepted Date: 27.11.2020
Yayımlanma Tarihi: 31.12.2020	Date Published: 31.12.2020

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Karacar, Mahir, "M. Orhan Okay'ın Sanat, Edebiyat ve Şiir Hakkındaki Görüşleri Üzerine Bir İnceleme", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature]*, Yıl 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Özel Sayısı, Aralık 2020, s. 296-309.

Karacar, Mahir, "An Analysis On The Views Of M. Orhan Okay's Views About Art, Literature And Poetry", *Hikmet-Journal Of Academic Literature*, Year 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Special Issue, December 2020, p. 296-309.

10.28981/hikmet.823547

Dr. Öğr. Üyesi Mahir KARACAR

**M. ORHAN OKAY'IN SANAT, EDEBİYAT VE ŞİİR HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ
ÜZERİNE BİR İNCELEME**

**AN ANALYSIS ON THE VIEWS OF M. ORHAN OKAY'S VIEWS ABOUT ART,
LITERATURE AND POETRY**

ÖZ

Orhan Okay, 1931 yılında İstanbul'un Balat semtinde doğmuştur. İlk eğitimini amcasından alan Okay, ilkokulu Balat'taki mahalle mektebinde okumuş, ortaokulu ise Edirnekapı ortaokulunda bitirmiştir. Lise eğitimini Vefa Lisesinde tamamlayan Orhan Okay, buradaki öğretmenleri Nurettin Topçu ve Behice Kaplan'ın etkisinde kalmıştır. Behice Kaplan'ın tesiriyle edebiyata yönelen Orhan Okay, üniversite eğitimini tamamladıktan sonra bir süre Anadolu'da öğretmenlik yaptıktan sonra Erzurum'da Atatürk Üniversitesinde akademisyenlik hayatına başlamıştır. Ömrünü okumaya ve yazmaya adanmış Orhan Okay geride çok kıymetli eserler bırakmıştır. Okay da diğer araştırmacılar gibi sanatı tasnif etmiştir. Orhan Okay'a göre edebiyat diğer sanat dallarına göre daha üstündür. Edebiyatın bu üstünlüğü kullandığı malzemenin dil olmasından ileri gelmektedir. Okay'a göre bunun ilk nedeni edebî eserin diğer sanat dallarına göre sanatseverlerle buluşmasının daha kolay olmasıdır. Okay, mimari, heykel ve resim sanatlarının edebiyata göre sanatseverlere ulaşmasının daha zor olduğunu düşünmektedir. Okay'a göre edebiyatın üstün olduğu bir diğer nokta ise malzemesi dil olduğu için edebiyatta ruh olmasıdır. Yine edebiyat dil malzemesi sayesinde kendini daha iyi ifade etmektedir. Orhan Okay, şiir hakkında da kıymetli görüşler öne sürmektedir. Orhan Veli'nin Garip poetikasına değinen Okay, Orhan Veli'nin şiirden söz sanatlarını ve kafiyeyi atmasını eleştirir. Okay'a göre nazım şekilleri, vezin, kafiye ve söz sanatları şiir için gerekli unsurlardır. Okay, Orhan Veli'nin de zamanla bu görüşünde esneklik sağladığını ifade etmektedir.

Anahtar Kelimeler: M. Orhan Okay, Sanat, Edebiyat, Şiir

ABSTRACT

Orhan Okay was born in 1931 in the Balat district of Istanbul. Okay, who received his primary education from his uncle, went to primary school in the neighbourhood school in Balat, and finished secondary school in Edirnekapı secondary school. Orhan Okay, who completed his high school education at Vefa High School, was influenced by his teachers such as Nurettin Topçu and Behice Kaplan. Orhan Okay, who inclined in literature under the influence of Behice Kaplan, worked as a teacher in Anatolia for a while following university education and he then started his academic life at Atatürk University in Erzurum. Orhan Okay, who devoted his life to reading and writing, left behind many valuable works. Okay, like other researchers, classified art. According to Orhan Okay, literature is superior to other branches of art. This superiority of literature arises from the fact that the material used is language. According to Okay, the first reason for this is that literary work is easier to meet with art lovers than other art branches. Okay contemplates that architecture, sculpture, and painting are not so easy to reach than literature. According to Okay, another point where literature is superior is that it is a soul in literature because its material is language. Again, literature expresses itself better thanks to language material. Orhan Okay also put forward valuable views on poetry. Referring to Orhan Veli's Garip poetics, Okay criticizes Orhan Veli's omitting rhyme and rhyme from poetry. According to Okay, poetry forms, rhyme, metre and verbal arts are essential elements for poetry. Okay states that Orhan Veli also provided flexibility in this view over time.

Keywords: M. Orhan Okay, Art, Literature, Poetry

Giriş

Orhan Okay, 1931 yılında İstanbul'un Balat semtinde dünyaya gelmiştir. Babası Salih Bey, Arapkirli bir polis memurudur. Annesi ise aslen Erzurumludur. Orhan Okay'ın yetişmesinde ablası Melâhat Hanım ile amcasının büyük payı vardır. Daha çocuk yaşında Okay, amcasından *Elifbâ ve Kur'an-ı Kerim* dersleri almıştır. Orhan Okay, okul çağına geldiğinde Balat'taki Mahalle Mektebine gitmiştir. İlkokulu burada tamamlayan Okay, Edirnekapı Ortaokulunu bitirerek Vefa Lisesine başlamıştır. Vefa Lisesi Orhan Okay'ın hayatının şekillenmesinde önemli bir role sahiptir. Burada Nurettin Topçu'dan ders alan Okay, Topçu'nun etkisinde kalarak idealizmini ondan almıştır. Vefa Lisesinde Okay üzerinde derin izler bırakan bir diğer isim de Mehmet Kaplan'ın eşi Behice Kaplan'dır. Edebiyat öğretmeni olan Behice Kaplan, Orhan Okay'ın edebiyatçı olmasında önemli bir role sahiptir. 1950 yılında liseden mezun olan Orhan Okay, İstanbul Üniversitesi, Felsefe bölümüne başlasa da bir dönem sonra kaydını Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne aldırılmıştır. Burada önemli hocalardan dersler alan Orhan Okay, okulu bitirdikten sonra öğretmen olarak eğitimcilik hayatına başlamıştır. Bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra Atatürk Üniversitesinde akademisyenlik hayatına adım atmıştır (Yorulmaz'dan aktaran: Uçman, 2017: 10-14). Bundan sonra otuz yıldan fazla Erzurum'da Atatürk Üniversitesinde akademik hayatına devam etmiştir (Törenek, 2017:26).

Bir akademisyen olarak Orhan Okay önemli çalışmalara imza atmış, önemli şahsiyetleri edebiyat dünyasına tanıtmıştır. Hocaları Ahmet Hamdi Tanpınar ve Mehmet Kaplan'ın izinden giderek eser merkezli inceleme tekniğini kullanan Orhan Okay bu noktada önemli isimlerden biri olmuştur (Paksoy, 2017: 121). "Prof. Dr. Orhan Okay'ın, bir edebiyat araştırmacısı olarak, hayatlarını ve eserlerini incelemek için büyük emek verdiği beş mühim edebiyatçı vardır: Beşir Fuad, Ahmet Mithat, Mehmed Âkif, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Necip Fazıl Kısakürek" (Karataş, 2017: 56). Bu isimler arasında özellikle Beşir Fuat önemli bir yer tutmaktadır. Zira Beşir Fuat, Orhan Okay'ın dünya görüşüne taban tabana zıt bir isimdir (Paksoy, 2017: 111). "Orhan Okay hocanın ikinci çalışması Ahmet Midhat Efendi üzerinedir. Batılılaşmanın etkisinin çok yoğun olduğu ve hayatın her alanında yansımalarının görüldüğü bir devrin insanı olarak Ahmet Midhat'ın problemi çeşitli yönleriyle ele alması bu konuya yönelmede belirgin etkidir." (Törenek, 2017: 30) Bununla birlikte Necip Fazıl'ın isminin üniversitelerde duyulması Orhan Okay sayesinde olmuştur. Turan Karataş bu konuda şöyle demektedir: "Necip Fazıl'ın eserlerinin özellikle şiirinin üniversitelerde okutulması, incelenmesi, araştırma konusu yapılması, bir bakıma "resmî kanon"a dâhil edilmesi bahsine tekrar dönecek olursak, tereddütsüz şunu söyleyebiliriz; bu hususta en büyük pay Orhan Okay'ındır" (Karataş, 2017: 60). Okay'ın önemli bir eseri de Tanpınar ile ilgilidir. "Okay'ın, gıpta ve hayranlıkla karışık bir yakınlık kurduğu bu hocası ile ilgili yapmış olduğu en kapsamlı çalışma, son eseri olan Bir Hülya Adamının Romanı: Ahmet Hamdi Tanpınar adını taşımaktadır." (Gündüz, 2017: 65) Gündüz, Okay'ın deneme üslubunu Ahmet Hamdi Tanpınar'dan aldığını

düşünmektedir (Gündüz, 2017: 73-74) Bu çalışmalarının yanı sıra Orhan Okay'ın önemli birkaç çalışmasını da şöyle sıralayabiliriz: *San'at ve Hayat* (1956), *Abdülhak Hâmid'in Romantizmi* (1971), *Sanat ve Edebiyat Yazıları* (1990), *Edebiyat ve Kültür Dünyamızdan / Makaleler, Denemeler, Sohbetler* (1991), *Konuşmalar* (1998), *Poetika Dersleri* (2004), *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı / Fikirler, Türler, Topluluklar, Temalar* (2005), *Edebiyat ve Edebî Eser Üzerine* (2011). Bu bilimsel eserlerinin yanı sıra Orhan Okay'ın farklı türlerde çalışmaları da mevcuttur. (Alyılmaz, 2018: 69) Orhan Okay bu çalışmaları ile adeta Yeni Türk Edebiyatı alanında çığır açmış bir isimdir.

Orhan Okay sadece Yeni Edebiyat alanında kendisini geliştirmemiştir. Araştırmacılar onun aynı zamanda klasik Türk edebiyatına da hâkim olduğunun altını çizmektedir. Metin Akkuş bu konuyu şöyle ifade etmektedir. "Hoca'nın klasik Türk edebiyatı alanıyla ilgili birikimlerinin, bu alanda uzman birçok kişiden daha fazla olduğunu söylesek, abartmış olmayız" (Akkuş, 2017: 90). Tacettin Şimşek de aynı noktaya dikkatleri çekerek "Hocası Tanpınar'la kültürel kan bağıını vurgularken sahih bir Orhan Okay portresi çizebilmek için, onun eski ve yeni Türk edebiyatlarına derinlemesine vukufu ile Türk musikisine dair ince zevkini de mutlaka kaydetmek gerekir" (Şimşek, 2017: 99) demektedir.

Orhan Okay'ın Sanat, Edebiyat ve Şiir Hakkındaki Görüşleri

Orhan Okay hayatını okumaya ve yazmaya adanmış yazdıklarıyla sonraki nesiller önemli eserler bırakmış bir araştırmacı ve akademisyendir. Hocanın pek çok alanda olduğu gibi sanat ve edebiyat üzerine de kıymetli görüşleri vardır. Orhan Okay sanatı ve edebiyatı değerlendirirken öncelikle insanın benliğinde bulunan dört kavrama değinmiştir:

"Davranışlarımız dört mühim ve esaslı gayeye yönelmiştir. Menfaat, gerçek, iyilik ve güzellik. Hiçbir insanın ne menfaatlerinden vazgeçmesi, ne de gerçek, iyilik ve güzellik duygularına ilgisiz kalması mümkün değildir. Çünkü bunların hepsi, bütün hareketlerimizin, davranışlarımızın, yaratılıştan gelen ve vazgeçmemize imkân olmayan kaynağını teşkil ederler. Çünkü bunlar, aynı zamanda biyolojik ve psikolojik yapımızın temelinde bulunurlar. Menfaatlerimiz, biyolojik hayatımızın devamı için gereklidir. Gerçeği aramak bilgi hayatımızın, iyilik etmek irade hayatımızın, güzellik ise duygu hayatımızın tezahürüdür. Bu son üç kavram, ruhî yaşayışımızın esasını meydana getirir" (Okay, 2015: 14).

Okay'a göre bu dört "mühim" unsur insanın gündelik hayatta davranışlarını şekillendirir. İnsanoğlu bu dört kavram üzerinden hareket eder ve davranışlarını bunlara göre düzenler. Okay bu dört kavramın insan hayatındaki önemine şöyle değinir:

"Maddî varlığımızın devamı gayesiyle menfaatlerimizi kollamak durumundayız. Bu kollayış hakikatte *ben*'in korunmasıdır. Ancak, yaradılış itibarıyla toplum hâlinde yaşayacak olan insanın başka *ben*'leri de kollaması, bir düşünceye göre kendi *ben*'inin menfaati gereğidir; bir düşünceye göre de ruh yapısındaki fazilet unsurunun itmesiyledir. Her ne sebeple olursa olsun bu davranışı, kendi *ben*'ine karşı olan davranışından farklıdır. Eskiden diğerkâmlık dediğimiz bu iyilik duygusunu toplum, eğitim yoluyla değiştirir. Davranışlarımızın üçüncüsü

tecessüs duygusundan doğar. Bu, hakikati öğrenme ve hakikate ulaşma zevkidir. Duyu organlarımızla başlar, idrâk süzgecinden geçerek muhakeme ve hafıza gibi zihni kabiliyetlerle gelişir. Nihayet dördüncü davranışımız, güzele ve mücerret güzelliğe olan meylimizdir” (Okay, 2015: 14).

“Menfaat, gerçek, iyilik ve güzellik” kavramları her insanda bulunan hasletlerdir. Ancak bu özellikler her insanda aynı oranda bulunmamaktadır. Bazı insanlarda iyilik duygusu gelişmişken bazı insanlarda ise menfaat duygusu gelişmiştir. Bununla birlikte bazı insanlarda menfaat ve iyilikten önce gerçek ve gerçeğe ulaşma duygusu, bazılarında ise güzellik duygusu gelişmiştir. Okay’a göre ilim adamlarında gerçek duygusu gelişmiştir. Bundan dolayı onlar için asıl önemli olan husus mutlak gerçeğin peşinden koşmaktır. Öyle ki bu insanlar için mutlak gerçeğin iyi veya kötü olmasının bir önemi yoktur. Gerçeğin insanlık için faydalı veya faydasız olması hatta birilerine zarar verecek olması bile bu tür insanlar için önemli değildir (Okay, 2015: 15). Bu gruba giren insanların hayata ve insana bakışı da farklıdır. Hayatın her alanında nesnel veriler bu insanlar için önemli bir önceliktir. Duyguları ile değil düşünceleri ile hareket etmeleri en temel özellikleri olarak gösterilebilir.

Birtakım insanlarda ise diğer duygulardan ziyade iyilik duygusu gelişmiştir. Bu tür insanlar diğerlerini kendilerinden daha çok düşünürler. İnsanlık için faydalı olacak büyük fikirler bu tür insanlardan doğar. Sevdikleri ve vatan için kendilerini feda eden insanlar bu gruba girer (Okay, 2015: 15). Bu gruba giren insanlar menfaatleri ile hareket eden insanların tam tersidir. Bütün hayatlarını iyilik için harcamaktan geri durmazlar.

Üçüncü grubu güzellik duygusu ön planda olanlar oluşturur. Bu gruba giren insanlar sanatkârlar olup, hakikat ve menfaati önemsemeler (Okay, 2015:15). Bu grupta yer alan insanlar da genellikle gerçekten ziyade güzelin peşinde koşarlar. Bu bakımdan bilim adamları ile bir nebze zıt karakterlere sahiptirler. Toplumda bu tür insanlar fark yaratmaktadır. Bazen çok aykırı fikirlerle toplumun karşısına çıkabilmektedirler. Okay’a göre sanatkârlar, âlimler ve velilerden oluşan bu üç gruba toplumda az rastlanmaktadır. Bunun dışında kalanlar ise genellikle kendi menfaatlerini düşünen ve toplumun ahlak kuralları dışına çıkmayan insanlardır (Okay, 2015: 15). Bu gruba giren insanlar öncelikle kendi menfaatlerini düşünseler bile diğer insanların haklarına da saygı duymaktan geri kalmazlar. Okay’a göre genellikle iyilik, gerçek ve güzellik duygusu menfaat duygusuna karışır. Yani bunlar bir insanda tek başına bulunmaz, bu duygular aynı anda insanda yer alır (Okay, 2015: 15). Toplumun büyük çoğunluğu böyledir. Yani bir insan hem menfaatini düşünürken hem de karşısındaki insanın da zarar görüp görmeyeceğini hesap eder. Öte yandan menfaatlerimiz için yaptığımız işlerde bile çoğu zaman estetik duygusu veya merak duygusu bizleri yönlendirmektedir. İşte insanoğlunun bu estetik duygusu ile hareket etmesi güzel sanatları doğurmuştur.

Orhan Okay da diğer araştırmacılar gibi sanatı sınıflandırarak işe başlamıştır: Güzel sanatlar plastik ve fonetik olmak üzere iki sınıfa ayrılır. Plastik sanatlar; mimarî, heykel ve resim; fonetik sanatlar ise müzik ve

edebiyattan oluşur. Plastik sanatlardan özellikle mimarîde fayda ön planda iken resimde güzellik endişesi ön plana çıkar. Fonetik sanatlardan da edebiyat dil dışında herhangi bir malzemeye ihtiyaç duymadığından faydaya ihtiyaç duymamaktadır (Okay, 2015: 16-17). Okay sanatı bu şekilde sınıflandırdıktan sonra sanat nedir sorusuna cevap aramıştır. Okay'ın sanat için önerdiği tanımlar ve açıklamalar şöyledir:

“Zihindeki bir tasavvuru ortaya koymak için gösterilen bir maharettir.

Sanat, insanın tabiata inzimamıdır, katılmasıdır.

Sanat, tabiatın taklididir.

Sanat, maddeye giren ve onu kendi şekline sokan fikirdir.

Sanat, bir karışıklığa nizam vermektir.

Sanat, duygu, zekâ ve irade ile hayata mâna veren ve bu mânanın idrakiyle zevki meydana getiren bir aksiyondur.

Sanat, bir oyundur.

Sanat, ideal ve kusursuz güzelliğin aranmasıdır.

Sanat, beşerî mefkûrenin uykusu ve yarı ölgün bir hâlidir.

Sanat, dinleyen ve görende estetik bir zevk ve heyecan yaratan, gerçekliği sembolik olarak ifade eden eser ve hareketlerdir.

Sanat, heyecan ve ihtirasların yaşanmasıdır.

Sanat, insan ruhunun serbestçe, yani muayyen kaidelere tabi olmaksızın güzeli arayan hareketidir.

Sanat, kişinin karşı cinse kendini beğendirme hareketidir” (Okay, 2015: 18).

Okay için sanatın ne olduğu önemli olduğu kadar sanatın ne olmadığı da önemlidir. Ona göre sanatın ne olmadığını tam olarak ortaya koymadan gerçek bir sanat tanımı yapılamayacaktır. Bu nedenle sanatın ne olmadığı sorusu üzerine de kafa yormuş ve şu değerlendirmeleri yapmıştır:

“Sanat, muhayyile için bir fantezi değildir.

Sanat, vehimler sistemi değildir.

Sanat dış dünyadan ve tabiattan duyumları alabilme ve bunların arasında herhangi bir seçim yapabilme kabiliyeti değildir.

Sanat, kader hâlinde karşımıza çıkan bir realite değildir.

Sanat, hastalık değildir.

Sanat, ezelden mevcut ve sadece sanatkâr tarafından erişilecek bir temâşâ âlemi değildir.

Sanat, ruhun kendi hâlindeki akışlarına sürüklenmek, coşkun hassasiyetleri boşaltmak değildir” (Okay, 2015: 19).

Orhan Okay sanatın ne olmadığını sıraladıktan sonra “Görülüyor ki bu çapraşık ve karmaşık cümlelerden, sanatın *efradını cami, ağyarını mâni* bir tarifini çıkarmak mümkün olmayacak” (Okay, 2015: 19) sonucunu çıkarmıştır.

Yani Okay'a göre sanatın ne olduğunu veya ne olmadığını tamamen bilmek bile gerçek ve tatmin edici bir sanat tanımı için yetersizdir. Bu yönüyle bize aslında herkes tarafından kabul edilen ve kullanılan bir sanat tanımı olabilir mi sorusunu düşündürmektedir. Bunu bildiği halde kendisi şu tanımı önermiştir: "Bir duygu veya bir düşüncenin maddî bir malzemeden veya sestem veya sözden faydalanmak suretiyle heyecan ve hayranlık uyandıracak şekilde ifadesi" (Okay, 2015: 20). Okay'ın önerdiği bu tanım mevcut tanımlardan çok da farklı veya olağan dışı olmamakla birlikte sanat üzerine yapılmış güzel bir tanımlamadır.

Orhan Okay sanatı tanımladıktan sonra edebiyat ve diğer sanat dalları arasında bir mukayese yapmaktadır. Okay'a göre edebiyat diğer sanat dallarından daha üstündür. Bunun gerekçesini "Edebiyat, eserini seyircisi ile doğrudan doğruya temas ettirebilen tek sanattır" (Okay, 2015: 20) cümlesi ile açıklar. Edebî eserin seyircisi ile doğrudan doğruya temas kurabilmesi bu açıdan çok önemlidir. Okay'a göre mimarî bir eserin ikinci kez yapılması güçtür. Bir kez yapılan ve taşınması mümkün olmayan mimarî eser bu yönüyle pek çok hayranı tarafından görülmekten mahrum kalacaktır. Kaldı ki bu mimarî eserin başına bir şey geldiğinde onu restore etmek de orijinali ile aynı hazzı vermeyecektir. Maket veya fotoğraf ile seyircisine ulaştığında da aynı sorun ortaya çıkacaktır. Bu noktada heykel sanatının da durumu mimarî sanatından çok farklı değildir. Heykelin bir mimari esere göre taşınması daha kolay olsa bile bunda da belli bir güçlük vardır. Bu da eseri sevenlerinin görmesinden mahrum bırakacak bir husustur. Resim sanatı için durum biraz farklıdır. Günümüz tekniği ile bir resim eserinin neredeyse aynısı yapıp çoğaltılabilmektedir. Ancak bu da gerçek bir sanatsever için orijinalinin verdiği hazzı veremeyecektir. Bu bakımdan resim sanatı da tıpkı mimarî ve heykel sanatları gibi izleyicisine ulaşmada önemli engellerle karşı karşıyadır. Müzik eserine gelindiğinde ise müzik eserinin bir bestecisi ve bir icracısı söz konusudur. Birçok insan için o eseri bestekârından birinci elden dinlemek güçtür. Bu noktada dinleyici ancak eseri bir icracıdan yani onu yorumlayan başka bir kişiden dinlemek durumunda kalır. Çoğu zaman da bu yorumcunun plak kaydı veya başka bir teknolojik cihazdan yapılan kaydı ile yetinilmek zorunda kalınır. Bu noktada da eserin orijinalliği bozulmuş olur. Ancak edebiyat eseri için durum böyle değildir. Bir kez sanatkâr eserini ortaya koyduktan sonra onu yazı ile çoğaltmak mümkündür. Bu oldukça basit ve maliyeti düşük bir iştir. Bununla birlikte yazıya geçirilen bu eser de orijinali ile birebir aynıdır. Yani okuyucu eserin orijinali ile karşı karşıyadır. Yazının icadından önce ortaya konulan edebî eserler dahi ezberlenmek suretiyle pek çok kişiye orijinal hali ile ulaşmıştır. Bu noktada ortaya çıkan tek sorun dil meselesidir. Her eser kendi ulusunun dili ile yazılmıştır. Bu bakımdan eserin diğer dili kullanan okurları için çevrilmesi gerekmektedir. Eserin bir başka dile çevrilmesi hususu da eserin orijinalliği üzerinde soru işaretleri yaratmaktadır. Ancak bu nokta da bile edebiyat eserinin sanatseverlerle orijinal hali ile buluşması diğer sanat eserleri için daha kolay ve daha az maliyetlidir. (Okay, 2015: 20-22) Bu gerekçelere bakıldığında gerçekten de edebî eserin okuyucu ile buluşması diğer sanat eserlerinin sanatseverlerle buluşmasından daha kolay olduğu görülmekte bu

açından Okay'ın tespitlerinin yerinde ve makul olduğu anlaşılmaktadır. Kaldı ki edebiyatın toplum üzerindeki etkisi ve kitleleri harekete geçirme gücü de göz önüne alındığında edebiyatın diğer sanat dallarından bir adım daha önde olduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır.

Okay'a göre edebiyatın yukarıda anılan bu gücü kullandığı malzemeden gelir. Edebiyatın malzemesi dildir. Dil, zaman içinde gelişen, zenginleşen bir yapıdır. Oysa mimarînin, heykelin ve resmin malzemesi çağlar boyunca aynı kalmıştır. Taş, çamur, harç veya boya mimarî, heykel ve resim için her çağda değişmeyen malzemeler iken, dil çağdan çağa değişen, yeni sözcüklerle gelişen sözcüklerin kazandığı yeni anlamlarla zenginleşen bir malzemedir. Müzik için kullanılan sesler de de bir sınırlılık vardır. Bu bakımdan edebiyat diğer sanat dallarına göre daha avantajlıdır (Okay, 2015: 23).

Edebiyatın gücünü görmek için diğer sanat dallarına daha yakından bakmak gerekir. Örneğin mimarîde sanatçı elindeki malzemeye tam olarak hâkim değildir ve ona istediği gibi hükmedememektedir. Mimar; taş, ağaca veya çamura ancak bir dereceye kadar hâkim olabilir. Bununla birlikte mimarın birinci amacı fayda sağlamaktır. Öncelikle yapacağı eserin barınma veya başka bir ihtiyacı karşılaması gerekecektir. Hâl böyle olunca estetik duygusu mimar için ikinci plana düşmektedir. Bu da sanatçının esere hissettiği duyguyu tam olarak verememesine neden olur. Heykel sanatında sanatçının malzemeye hâkimiyeti mimarîden fazladır. Hatta onda fayda duygusu da arka planda kalmıştır. Bununla birlikte heykelde de bir eksiklik vardır. O da ruhtur. Okay'a göre heykelde eksik kalan ruh resimde kısmen vardır; ancak asıl ruh müziktir. Okay sanat eserine bu ruhun ancak söz ile verilebileceğini düşünür (Okay, 2015: 24-28). Okay'ın bütün bu değerlendirmeleri edebiyatı; mimarî, heykel, resim ve müzikten üstün olduğunu göstermeye yöneliktir. Edebiyat mimarî ve heykelin eksik kaldığı malzemeye olan hâkimiyet noktasında daha öndedir. Malzemesi dil olduğu için sanatçı kendini istediği gibi ifade etmektedir. Duygu ve düşüncelerini daha geniş ve daha rahat okuyucusuna aktarmaktadır. Öte yandan diğer sanatlardaki ruh eksikliği de yine söz sayesinde edebiyatta giderilmiştir. Bu bakımdan edebiyatın diğer sanatlara üstünlüğü yine karşımıza çıkmaktadır. Okay da bu konu ile ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

“Sanat eserlerinin herhangi bir sanat tarihçisi, müzikolog tarafından yorumu, ilmî verilere dayanır; yani az çok objektif bir karakter taşır. Halbuki bir sezgi vâkısı olan sanat eserini yorumlamak için yine sezgiden hareket etmek lâzımdır. Bir sanat eserinin yorumu, onun derinliğine nüfuz; ancak o sanat eserine veya sanatkarın yaratıcı muhayyilesine yaklaşmak, onunla ayniyet kazanmak (einfühlung), âdetâ bir çeşit mistisizm yoluyla, onunla *bir olmak* suretiyle mümkün olur. Bu çeşit bir yorumun en ideal âleti sözdür, sanatı edebiyattır.” (Okay, 2015: 29)

Okay'a göre söz olmadan sanatkarın sanat eserine tam anlamıyla nüfuz etmesi mümkün değildir. Sanat eserine tam anlamıyla nüfuz edemeyen sanatçının da tüm duygularını sanatseverlere geçirmesi düşünülemez.

Edebiyatın diğer sanatlardan üstün olduğu yönleri kadar kendi içinde bazı zaafı da mevcuttur. Orhan Okay'a göre edebiyatı diğer sanatlardan üstün

kılan dil malzemesi aynı zamanda edebiyatın zaafını da oluşturur. Çünkü bir kişinin kullandığı bir kelime herkeste aynı çağrışımı yapmayabilir. Okay bu görüşünü şöyle dile getirir:

“Halbuki dilde her kelime; zekâ ve diğer zihni kabiliyetler, coğrafya, aile çevresi, mektep, sosyal çevre, sayısız haberleşme vasıtaları sebebiyle fertlerde farklı imajlar teşkil eder. Hattâ aynı fert üzerinde; çeşitli yaşlar, günün değişik saatleri, atmosfer gibi daha bir yığın şartın, kavramların değerlendirilmesinde rol oynayan faktörler olduğu muhakkaktır. Böylece dil, psiko-lengüistik ve sosyo-lengüistik bir vâkıa olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu vasıflarıyla dilin sanatkârla okuyucu arasında tam bir iletişim sağlanması ne dereceye kadar mümkün olabilir” (Okay, 2015: 31-32).

Okay bu tespiti yaptıktan sonra Ahmet Haşim'in şiirde vuzuhun gerekli olduğunu iddia edenlere verdiği cevabı hatırlatarak herkesin farklı zekâ yapılarına sahip olduğunu ve bundan dolayı herkesin şiirden farklı bir şey anlayacağını söylemesini bu söylediklerine delil olarak gösterir (Okay, 2015: 32). Bilindiği üzere Ahmet Haşim *Piyâle* kitabının ön sözünde “Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar” adlı yazısında şiir hakkındaki görüşlerini ifade etmektedir. Şiirde mana ve vuzuh konularına değinen Haşim şiirin herkes tarafından aynı şekilde anlaşılacağını savunmaktadır. Okay, Haşim'e atıf yaparak onunla aynı görüşte olduğunu bir bakıma bize göstermiştir.

Okay'a göre edebiyatın bir diğer zaafı da yazar veya şair ile okuyucu arasındaki duygusal bağın kurulup kurulmamasıdır. Orhan Veli'nin “Anlatamıyorum” şiirindeki “duyar mısınız” ve “Dokunabilir misiniz” kelimelerinden hareketle sanatkârın kendi benini yani ruh dünyasını okuyucuya ulaştırmak için çaba sarf ettiğini ancak bunun ne dereceye kadar başarılı olduğunu sanatkâr tarafından bile şüphe ile karşılandığını ifade eder. İşte yazar ile okuyucu arasındaki bu intikal edebiyatın diğer zaafı olmaktadır. Okay'a göre bunun da kaynağında dil malzemesi yatmaktadır. (Okay, 2015: 33-34) Okay bu konuyu Cocteau'dan yaptığı “Halk bir şairi, ancak yanlış anladığı için sever” (Cocteau'dan aktaran: Okay, 2015: 34) alıntısı ile noktalar. Gerçekten de Okay'ın da belirttiği gibi birçok şair veya yazar anlaşılmasından veya yanlış anlaşılmaktan şikâyet etmektedir. Bazen de sanatçılar eleştirmenlerin eserleri üzerine yaptığı değerlendirmeleri okuduğunda ben eserimde bunu kastetmemiştim diyerek buna itiraz etmektedir. Bu örneklerden hareketle denilebilir ki sanatçıların kendini tam olarak ifade etmesi veya okurun sanatçıyı tam anlamıyla anlaması güçtür. Bu yönüyle de Okay'ın bu konuda yaptığı tespitler yerinde görünmektedir.

Okay'a göre edebiyatın üçüncü zaafı “ifadenin iç dünyamıza yetişememesi”dir. Her dilin kendine göre bir kelime dağarcığı vardır. Ortalama 40-50 bin kelimedenden oluşan bir dilin mecaz anlamalarla birlikte kelime sayısı ikiye üçe katlanır. Buna bir de edebiyatçıların kendilerine has kullandığı semboller de eklenince bu sözcük sayısı on katına kadar çıkmaktadır. Dilin bütün bu zenginliğine rağmen sanatkârların bazen hissettiklerinin tamamını ifade edemediğini görürüz. Bunun temel nedeni insanın her an için farklı duygular yaşaması, ruh hâlinde sürekli değişimler görülmesidir. Dil bazen

insan ruhundaki bu hızlı değişime yetişememektedir. Bu noktada sanatkar ancak hissettiklerinin bir kısmını ifade edebilir. Okay bu duruma Orhan Veli'nin "Anlatamıyorum" şiirinde geçen "Bilmezdim şarkıların bu kadar güzel,/Kelimelerin kifayetsiz olduğunu/Bu derde düşmeden önce" mısralarını örnek göstermektedir (Okay, 2015: 35-37). Bu mısralardan da anlaşılacağı üzere dil ne kadar zengin olursa olsun bazen sanatçılar için yetersiz kalmaktadır. Kaldı ki insanoğlu hızlı yaşamakta ruh hali her an değişmektedir. Bu noktada sözün "kifayetsiz olduğunu" iddia etmek pek de yanlış olmayacaktır.

Orhan Okay bu zaafı sıraladıktan sonra bu durumun güzel sanatların diğer dalları ile mukayese için yapmadığını şöyle ifade etmektedir: "Buraya kadar ortaya koyduğumuz sebeplerin, diğer güzel sanatların malzemesi ile mukayese suretinde değil, sadece kendi içinde, sanatkarın ruh dünyasını ifadede güçlük arzettiği unutulmamalıdır. Yoksa, bütün bunlarla beraber dil, yenisi bulunana kadar, edebiyatın malzemesi olmak vasfını koruyacak ve başka âleti olmayan edebiyatçı onu kullanmaya devam edecektir" (Okay, 2015: 37). Yani Orhan Okay her ne kadar da edebiyatın zaaflarının farkında olsa da ve bunun dil malzemesinden kaynaklandığını düşünse de bunları büyük bir kusur olarak görmemektedir. Netice itibari ile dünya üzerinde kusursuz hiçbir şey yoktur. Edebiyatın bu kadar kusura sahip olması onun büyüklüğünden ve değerinden bir şey eksiltmeyecektir. Dolayısıyla edebiyat diğer sanat dalları arasında öncü rolünü koruyacaktır.

Orhan Okay sanat ve edebiyat üzerine düşüncelerini aktardıktan sonra edebî bir tür olan şiir üzerinde durur. Öncelikle poetika sözcüğünü ele alan Okay, poetikanın şiirle ilgili meselelerle uğraştığını ifade eder (Okay, 2015: 38). Bu meselelerin neler olduğunu ise şöyle açıklar:

"Şiirin tarifinden başlayarak, şiirin şekli, yani, vezni, kafiyesi, mısralara ve kafiyelelere göre tertip edilmiş nazım şekilleri, bu şekillerin şiir için değeri veya değersizliği, şiirde âhenk, armoni, alliterasyon, asonans ve ritim bahisleri, şiirin dili, mısra veya şiir cümlesinin oluşu, şiirini kendisine mahsus sentaksı, muhtevası yani konu, mâna, imajlar/mazmunlar sistemi, şiir sanatları (edebî sanatlar), temalar vs. şiirin ferdî veya sosyal karakteri ve bütün bunlardan sonra, bunlarla beraber veya bunların biri veya birkaçı veya belki de hiçbiri olmaksızın şiirin olup olmayacağı. Yani kısaca şiirin *güzel*'i yakalayabilme gücü" (Okay, 2015: 38).

Bu satırlardan da anlaşılacağı üzere Okay poetika başlığı altına şiirle ilgili her şeyi almaktadır. Okay, dünya edebiyatında Aristo'nun ilk poetika kitabını yazdığını belirterek onu takip eden Batılı isimlerin poetika yazma geleneğini devam ettirdiğini belirtir. Bizde ise klasik edebiyatta aruz risaleleri ve divanların dibacelerinde yer alan şairlerin şiir anlayışları önemli olsa da bunlara müstakil bir poetika demek zor olur, der. Okay, Tanzimat yıllarında özellikle 1880'lerden sonra şiir üzerine yazılan yazıların, yapılan tartışmaların arttığını Servet-i Fünûn ve Milli Edebiyat dönemlerinde kitap ve makaleler halinde poetikalar ortaya çıktığını ifade eder. Cumhuriyet döneminin ise bu konuda daha zengin bir kaynağı bize sunduğunu söyler (Okay, 2015: 38-39). Görüldüğü gibi Okay, poetika yazıların ve kitaplarının dünya edebiyatında ve

bizim edebiyatımızda ortaya çıkışını kronolojik olarak ortaya koymakta ve bu konuda bize bilgi vermektedir. Poetikanın önemi yukarıda da üzerinde durulduğu gibi şiir hakkındaki bütün meseleler üzerine söz söylemesidir. Sanatçıların kendi poetikalarını yani şiir anlayışlarını yazmaları bir bakıma bizim şiir sanatımızın ve şiir bilgisinin gelişmesi anlamına gelmektedir. Bu bakımdan edebiyatımızın poetika açısından zengin bir birikime sahip olduğu söylenebilir.

Okay'a göre bu zengin kaynaklara rağmen ortaya çıkan poetikalar şiir sanatı üzerindeki bütün meseleleri halledebilmiş değildir. Okay bu konu hakkında şöyle bir değerlendirme yapmaktadır: "Poetika da, estetiğin diğer bahislerinde olduğu gibi, ne değişmez bir şiir tarifi üzerinde mutabakata varmış, ne de şiiri şiir yapan unsurları eksiksiz ortaya çıkarabilmiştir. Hattâ *güzel şiir* üzerinde de anlaşmanın kolay olduğunu söylemek mümkün değildir. O zaman poetikalar bize, şiirin başta söylediğimiz çeşitli meseleleri üzerinde düşünme imkânı verir ve bu konularda düşünen şair ve tenkitçilerin görüşlerini aksettirir demek daha doğrudur" (Okay, 2015: 39). Okay'ın bu tespitleri şöyle okunmalıdır. Bir ulusta ne kadar çok poetika yazılırsa yazılsın şiiri tam anlamıyla tarif etmek ona bir sınır çizmek kolay değildir. Bu poetikalar ancak şiir hakkında bazı bilgi eksikliklerini giderecek türdendir.

Orhan Okay, Türk şiirinin Divan Edebiyatından günümüze kadar pek çok değişimler geçirdiğini ifade etmektedir. Okay'a göre şiirimizdeki en çarpıcı değişim Garip Hareketi'dir. Vezin, kafiye ve edebi sanatların şiirden atılması bu değişmeyi çarpıcı kılan temel nedendir. Orhan Veli'nin bu tutumuna karşılık dünya edebiyatının en ilkel ve en mükemmel şiir örneklerinde vezin ve kafiyeye rastlamak mümkündür. Bu durum Orhan Veli'yi bile bir orta yol bulmaya sevk etmiştir. Veli, vezinli ve kafiyeli şiir olabileceğini de sonradan kabul etmek durumunda kalmıştır (Okay, 2015: 40). Görüldüğü gibi Orhan Okay, bu düşünceleri ile Orhan Veli'nin şiirden vezin ve kafiyeyi atmasını doğru bulmamaktadır. Zaten Okay'a göre Orhan Veli bile zamanla bu görüşünden vazgeçmiş ve bir orta yol bulma arayışına girmiştir. Bu durum bile Orhan Veli'nin yanlış bir poetikaya dayandığını göstermesi bakımından yeterlidir. Bu noktadan hareketle Orhan Okay şiir için şu önemli tespiti yapmıştır:

"Aslında şiir için vezin ve kafiyenin gerekliliği, bütün güzel sanatlar için kaçınılmaz görünen estetik bir temele dayanmaktadır. Bu temel *tekrar*'dır. Mimarîde, resimde, heykelde, dekoratif sanatlarda, musikide olduğu gibi, edebiyatta da bir motifin, bir sesin, bir ifade tarzının muayyen veya gayri muayyen aralıklarla tekrarı, insan üzerinde büyüleyici bir tesir bırakır. Zaten sanat da bir çeşit büyü değil midir? Bütün sanatlar tekrarın bu tesirinden faydalanırlar" (Okay, 2015: 40-41).

Görüldüğü gibi Orhan Okay, vezin ve kafiyeyi şiir için zaruri görmekle kalmaz diğer güzel sanatların da buna benzer bir mekanizmadan faydalandığını söyler. Okay'ın tekrar dediği bu mekanizma bu sanatları adeta büyü gibi etkileyici ve güçlü kılmaktadır. Hal böyle olunca güzel sanatların bu mekanizmalardan faydalanmaması düşünülememektedir.

Orhan Okay'ın Orhan Veli'ye karşı çıktığı bir nokta da şiirde müzikalitenin atılmak istenmesidir. Okay bu konu hakkında görüşlerini şöyle ifade etmektedir: “Şiirde mısra, musikideki *müzik cümlesi* veya bunun daha küçük parçası olan *ölçü* karşılığı olabilir. Kafiye ise, puan-kontrpuan gibidir. Görüldüğü gibi, şiirin tekniği ile müziğinki birbirine çok yakındır. Bu sebeple şiirde müzik unsurunun, şöyle veya böyle, ihmâl edilmesi mümkün değildir” (Okay, 2015: 42).

Okay şiir için müziğin lüzumunu belirttikten sonra şiirde vezin ve nazım şekillerinin de müzikaliteye yardımcı olduğunu belirtir. Bütün bunları şiir için gerekli gören Orhan Okay, Orhan Veli'nin Garip ön sözünde ortaya koyduğu fikirlere değinerek Orhan Veli'nin şiire ait hakikatlere ulaşabilmemiz için öncelikle o hakikatleri inkâr etmemiz gerektiğini düşündüğünü ifade eder. Okay'a göre Orhan Veli, bu hakikatleri inkâr ettikten sonra bu hakikatler üzerinde daha iyi düşünüp bunları yeniden kabul edebilmenin yolunu açmaktadır. Bundan dolayıdır ki Garip'ten sonra vezinli ve kafiyeli şiirler yazmış ve vezin ve kafiye ile de şiir yazılabileceğini kabul etmiştir (Okay, 2015: 42-43).

Sonuç

Orhan Okay, sanat, edebiyat ve şiir üzerine kafa yormuş bir insandır. Okay öncelikle sanatı diğer araştırmacılar gibi plastik ve fonetik olmak üzere iki gruba ayırmıştır. Sanatın tanımı üzerinde durmuş ve sanatın ne olduğu ve ne olmadığı hakkında fikirler öne sürmüştür. Ortaya koyduğu bu fikirlerden sonra sanatın herkes için kabul edilen bir tanımının yapılmasının güç olduğu kanaatine varmıştır. Bununla birlikte kendisi de bir sanat tanımı yapmaktan geri durmamıştır.

Orhan Okay sanatı tasnif edip tanımladıktan sonra sanat dalları hakkında fikirlerini ileri sürmüştür. Okay'a göre edebiyat; mimarî, heykel, resim ve müzik sanatlarından üstündür. Bunun birinci nedeni edebiyatın sanatseverlerle buluşmasının diğer sanat dallarına göre daha kolay olmasıdır. Örneğin mimarî eser ancak yakınında bulunan kişiler tarafından görülmekte veya ziyaret edilmektedir. Diğer sanatseverlerin bu eserin orijinalini görebilmesi için belli bir zahmete ve masrafa girmesi gerekmektedir. Aynı durum kısmen de olsa heykel sanatı için de geçerlidir. Resim sanatında eserin kopyaları geniş coğrafyalara gönderilebilir. Ancak bu kopya eser orijinalin verdiği hazzı veremeyeceği için sanatseverler onun aslını görmek isteyecektir. Bu da tıpkı mimarî ve heykel sanatlarında olduğu gibi belli güçlükler yaratacaktır. Müzikte ise bestekâr ve yorumcu farklı kişiler olduğundan yine eserin orijinalitesi bozulacaktır. Kaldı ki araya plak veya başka bir dijital kayıt cihazı girdiğinden bu da sanatseverlerin eserin orijinal hâline ulaşması önünde bir engel olarak ortaya çıkacaktır. Oysa edebî eser bir kere yazıldıktan sonra binlerce baskısı yapılarak okuyucuya rahatlıkla ulaşmaktadır. Edebiyatın birinci gücü buradan gelmektedir.

Okay'a göre mimarî eserde sanatçı malzemeye tam olarak hâkim değildir ve estetik kaygıdan çok fayda amacı gütmektedir. Bu durum heykel için kısmen böyledir. Ancak onda da söz olmadığı için ruh eksiktir. Resim sanatında kısmen ruh vardır. Ancak asıl ruh müziktir. Okay'a göre söz olmadan sanat eserinde ruhtan bahsetmek mümkün değildir. Bu bakımdan malzemesi dil olan yani sözle icra edilen edebiyat diğer sanat dallarından bu yönüyle üstündür. Okay'a göre edebiyatın bir diğer üstünlüğü de kendini ifade edebilme gücünden gelmektedir. Burada da malzeme dil olduğu için edebiyat diğer sanat dallarından daha avantajlıdır.

Orhan Okay, edebiyatın bu avantajlarını ve üstünlüklerini sıraladıktan sonra zaafalarını saymaya başlamıştır. Edebiyatın gücü malzemesinin dil olmasından kaynaklanmaktadır. Okay'a göre edebiyatın zaafı da yine malzemesinin dil olmasından ileri gelmektedir. Şöyle ki, bir sanatçının kullandığı kelime herkeste aynı çağrışımı yapmayabilir. Öte yandan dil ne kadar zengin olursa olsun sanatçı tam olarak istediklerini ifade edemeyebilir. Söz sanatçının ruh haline yetişemediğinden yetersiz kalma durumu söz konusudur. Edebiyatın üçüncü zaafı ise sanatçı ile okur arasındaki duygu aktarımıdır. Sanatçının hissettiklerini tam olarak okuyucuya geçirmesi her zaman için mümkün görünmemektedir. Bu zaafın temel nedeni yukarıda da belirtildiği gibi Okay'a göre dil malzemesinden kaynaklanmaktadır. Bu zaafına rağmen Okay'a göre edebiyat diğer sanat dallarından üstündür.

Orhan Okay, sanat ve edebiyat üzerine kafa yorduktan sonra şiir hakkındaki görüşlerini de paylaşmıştır. Okay'a göre Türk edebiyatında poetika üzerine çok sayıda yazı ve eser kaleme alınmıştır. Bu poetikalar içinde Okay'ın en çok dikkatini çeken Garip poetikası olmuştur. Çünkü Orhan Veli Garip poetikasında şiirden vezin, kafiye ve söz sanatları gibi önemli hususların atılmasını teklif etmiştir. Okay'a göre vezin ve kafiyeyi şiirden atmak yanlıştır. Bununla birlikte müzikalite de şiir için önemlidir ve şiirden atılması doğru değildir. Nazım şekilleri de müzikaliteye yardımcı olduğu için bunları da şiirden dışlamak yanlıştır. Bu görüşleri ortaya koyan Okay bu noktada Garip poetikasına karşı çıkmaktadır. Ancak Okay'a göre Orhan Veli bile bu görüşlerinden bir süre sonra vazgeçmiş ve vezin ve kafiyeli şiir yazılabileceğini kabul etmiştir. Onun bu durumu kabul etmesi hatta vezin ve kafiye ile şiir yazması bu poetikanın yanlış olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Sonuç olarak Orhan Okay, sanat, edebiyat ve şiir üzerine kıymetli görüşler ortaya koymuş ve bu görüşleri ile kendinden sonraki araştırmacılara bir yol göstermiştir.

Kaynakça

- Akkuş, Metin. (2017), "Prof. Dr. M. Orhan Okay'ın Ardından Yeni Hatırlamalar ve Yeniden Okumalar", *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Orhan Okay Özel Sayısı, S 22, s. 87-96.
- Alyılmaz, Cengiz. (2018), "Prof. Dr. M. Orhan Okay'ın Ölümünün I. Yıl Dönümü Münasebetiyle", *Türk Dili*, S 794, s. 68-73.
- Gündüz, Osman. (2017), "Usta Bir Tanpınar Yorumcusu Olarak Orhan Okay", *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Orhan Okay Özel Sayısı, S 22, s. 63-74.
- Karataş, Turan. (2017), "Necip Fazıl'a Akademinin Kapılarını Açan Hoca: Prof. Dr. M. Orhan Okay", *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Orhan Okay Özel Sayısı, S 22, s. 55-62.
- Okay, M. Orhan. (2015), *Sanat ve Edebiyat Yazıları*, Dergâh Yayınları, 4. Basım, İstanbul.
- Paksoy, Hüseyin. (2017), "Orhan Okay'ın Açtığı Yolda Beşir Fuad ve Metafizik Başkaldırı", *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Orhan Okay Özel Sayısı, S 22, s. 109-122.
- Şimşek, Tacettin. (2017), "Orhan Okay'ın Balat'ı", *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Orhan Okay Özel Sayısı, S 22, s. 97-108.
- Törenek, Mehmet. (2017), "Batılılaşma ve Türk Edebiyatı Dolayısıyla Batılılaşma Sorunu", *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Orhan Okay Özel Sayısı, S 22, s. 25-32.
- Uçman, Abdullah. (2017), "Hocaların Hocası Orhan Okay Üzerine", *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Orhan Okay Özel Sayısı, S 22, s. 9-24.